

דְּקָדוּקָי סוּפְרִים

משהו על מצבו החומרי והנפשי של א"ב גוטלובר

ברשימתו "אדם הכהן ובית המדרש לרפנים בוויילנה" ("הדואר", גליון י', שנה מ"ד) הזכרתי בהערה 10 את מכתבו של אברהם בר גוטלובר אל ח"י גורלאנד על דבר הרוסיפיקציה של בית-המדרש לרפנים בוויילנה (אגב נפלה שם טעות בתאריך המכתב וצ"ל: 2 בדצמבר 1866).

כיוון שיש בידי צילום 14 המכתבים של גוטלובר לרש"י פין, השמורים ב"אוסף-שוואדרון" של האוניברסיטה העברית בירושלים (את הצילום המציא לי בטובו מר מ. גרב), הריני מבקש להביא לפני הקורא העברי כמה פרטים אופייניים על מצבו החומרי והנפשי של גוטלובר, שאנו למדים מתוך המכתבים הנ"ל.

במכתבו מה' אלול, תטה"ר, כותב גוטלובר לפין מקאמיניץ ופודולסק: "וכל ימי מכאובים, אין הגע קטן בלי יגיעה רבה, וכל עמלי לפי, כי אין הקומץ משביעני לחם חוקי... למה זה שאלתני ידידי על מצבי? האומנם לא נודע לך מצב המורים אשר אירדם ואלהים לאכול לחם העצבים, לחם צר ומים לחץ? פרנסתו קצובה... כמיחה ובמשקל, וכי יקרה אותו או אחד מאנשי ביתו תולי או מדווה, או כל מקרה אשר יקרה את האדם באשר הוא אדם ונגרע לו פעם אחת ממספר הקצוב איזה שקלי כסף, כל ימי עולם לא ישוב אליהם עוד... עד אם ימלא די מחסורו בכסף אשר ילווה בנשך. והיה מדי חודש בחודשו יגדל החוב וירב המחסור ונשך הנשך בשינוי ואכל חודש חלקהו... זה חלק המורים מתורתם ונחלת חלקם מעבודתם וסמוחה כמוני, כיס אחד לכולנו וגורלם גורלי. הנני עמל ויגע כל הימים רק ללחם חוקי. התוצאה מרובה פה מאוד, והיוקר גדול בכל דבר. הכנסתי היא רק הכנסת כסף הקצוב לי מאת הרשות, כי אין איש בעיר האומללה הזאת אשר יבקש תורה או חכמה או לשון..."

נוסף על מצבו החומרי הדחוק לא מצא גוטלובר סיפוק נפשי ולא ראה סימן ברכה בעבודתו באותו בית-ספר. הוא מתאונן לפני פין, ש"תלמידי בית הספר מעט הם ורעים המה... דור סורר אשר לא יצליחו לכל ותקווה לכסילים מהם".

בגלל זה ביקש גוטלובר להתפטר מעבודת ההוראה שלו בקאמיניץ. "עיר שרובה פאקטורים וכולה עושק בקרבה וכל בניה למודי הרע, ולהבשים אדרת החסידות למען כחש... הוא השתדל להשיג משרת מורה בעיר מולדתו קונסטאנטיין-ישן, אשר יפתחו שמה בשנה הזאת שני בתי ספר מב' המדרגות, וכפי הנשמע תנתן לי שאלתי". אבל גוטלובר, שלא היה בין השמחים בחלקם, כבר אמר לעזוב את קונסטאנטיין-ישן קודם שהגיע לשם. במכתבו זה לפין הוא מוסיף, אחרי שהוא מבשרו ששאלתו תינתן לו, את הדברים האלה: "וחיבה יתירה נודעת לי, כי לא אשאר גם שם ימים רבים, רק עד אשר ימצא למעני מקום פנוי בזייטאמיר בבית מדרש הרבנים; גם בני ילקח שמה לאכול מפת בג המלך, כאשר יגמר שלושה קלאססען (=כיתות) כדת, ולע"ע לא גמר כ"א הקלאססען (=כיתה) הראשונה".

תקוותו זו לא מיהרה לבוא. הוא נשאר בקונסטאנטיין-ישן לא רק ימים רבים, אלא שנים רבות, משנת 1854 עד 1865 (עי' מכתבו לפין מר"ח ניסן תרט"ו, "אוסף-שוואדרון", ומכתבו לח"י גורלאנד מיום 30 ביולי, 1865, רשומות כרך ב', עמ' 418). אבל סוף סוף ניתן לו מבוקשו. במכתבו הנ"ל לח"י גורלאנד הוא כותב: "בקיצור נמרץ אודיעך היום, שנתמנתי למורה בלשכות הגבוהות (9.8) בבית מדרש הרבנים בזייטאמיר...". גוטלובר ירש את מקומו של ר' צבי הירש סגל ז"ל, שכיהן כרב עשר שנים ברובנה, והיה לאחר-מכן המורים הראשונים בבית-המדרש לרפנים בזייטאמיר (חיים צבי לער-נער, המליץ, שנה חמישית, גליון 17, עמ' 256). על משמרתו זו עמד גוטלובר שמונה שנים, משנת 1865 עד 1873, השנה שנסגר גם בית-המדרש לרפנים זה.